

Гайдено Е.Н.
Кучерук В.Г.
ДНТУ

НАЛОГОВОЕ СТИМУЛИРОВАНИЕ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Одним из наиболее распространенных в мировой практике направлений государственного управления инновационной деятельности является налоговое стимулирование. Впервые в 1966 г. налоговые скидки были предоставлены японским компаниям. В США их ввели в 1981 г. В 80-е – начале 90-х годов XX века налоговые привилегии, стимулирующие организацию и финансирование собственных научно-исследовательских подразделений, получают компании большинства развитых стран.

В процессе формирования экономики, ориентированной на государственную поддержку научно-технического прогресса, освоение передовых технологий, внедрение перспективных инноваций, проведение активной научно-технической политики, необходимо перенести акценты в реформирования системы налогообложения.

В современных рыночных условиях, когда бизнес вошел в эпоху «интеллектуальной экономики» на первый план выходят инновации и интеллектуальные наработки людей. Происходит трансформация конкуренции товаров и услуг на конкуренцию организаций в искусстве и мастерстве управления. При таких условиях выживают именно те предприятия, которые быстро реагируют на требования рынка, могут быстро адаптироваться к организационной перестройке внутрипроизводственных процессов с целью его усовершенствования, повышения эффективности, укрепление рыночных позиций[4, с.116].

Можно предположить что, развитие систем управления социально-экономическими процессами должно основываться на всестороннем овладении инновациями:

1. Усовершенствование процессов взаимодействия предприятия с внешней средой через нововведения в организации сбытовой деятельности.
2. Разработка новых схем сотрудничества с посредниками и торговыми представителями.
3. Меры по повышению эффективности и снижения риска взаимодействия с финансово-кредитными учреждениями, как кредиторами, так и инвесторами.

Инновационный путь развития экономики обеспечивает конкурентоспособность путем постоянного обновления технологии, товаров и услуг разнообразного назначения, стабилизацией и расширением рынков сбыта, эффективным использованием научно-технического потенциала и стимулированием его роста. В активизации инновационной деятельности заинтересован предприниматель, ведь это выпуск новых и конкурентоспособных видов товаров, который дает ему гарантированную прибыль, быстрое возвращение вложенных средств, накопление свободного капитала и возможность

его вложения в расширения производства; потребитель – получает доступ к новым видам товаров с лучшими потребительскими качествами; и наконец – государство, так как развитие инновационной деятельности это увеличения поступлений в бюджеты всех уровней, поступление к государству иностранного капитала в виде прямых инвестиций.

Закон Украины «Об инновационной деятельности» определяет правовые, экономические и организационные основы государственного регулирования инновационной деятельности в Украине, устанавливает формы стимулирования государством инновационных процессов и направленный на поддержку развития экономики Украины инновационным путем. Согласно закону государственную поддержку получают субъекты хозяйствования всех форм собственности, которые реализуют в Украине инновационные проекты, и предприятия всех форм собственности, которые имеют статус инновационных [1, ст.266].

Главной целью государственной инновационной политики является создание социально-экономических, организационных, правовых условий для эффективного развития, использования научно-технического потенциала страны, обеспечение введения современных экологически чистых, безопасных, энергосберегающих, ресурсосберегающих технологий, производство и реализация новых видов конкурентоспособной продукции [1, ст.266].

В теории инноваций выделяют понятия «трансферт технологий» и «диффузия инноваций» [2, с.80].

Трансферт технологий – передача научно-технических знаний и опыта для производства продукции, применение технологических процессов, предоставление научно-технических услуг. Трансферт технологий подразделяется на коммерческий и не коммерческий. При коммерческом трансферте потребитель оплачивает вознаграждение собственнику технологий в той или иной форме, размере, который устанавливаются согласно условиям контракта. Трансферт технологий осуществляется и контролируется субъектами инновационной деятельности, которые имеют право на интеллектуальную собственность, а также государством.

Диффузия инноваций – это процесс распространения через коммуникационные источники во времени и пространстве среди участников системы инноваций.

Рассмотрим экономический эффект от использования инноваций, путем сопоставления затрат на инновационную деятельность. Совокупные затраты на разработку инновационного продукта состоят из двух частей: частных внутренних затрат производителя инновационного продукта и внешних для этого субъекта затрат, которые осуществляют другие субъекты инновационной деятельности в стране в связи с производством и использованием инновационного продукта. В оценке результатов инновационной деятельности оценивают кроме категории затрат используют категорию эффекта. Различают частный внутренний эффект, который получает непосредственно разработчик инновационного объекта, и внешний эффект, который получают субъекты деятельности в связи с использованием инновационного продукта. Сумма внутреннего и внешнего эффекта формирует общественный эффект.

В мировой практике основными формами стимулирования инновационной деятельности являются: льготное налогообложение и прямое государственное

финансирование затрат на научные и научно-технические работы. Так, например правительство США неоднократно выделяло средства корпорациям «Intel» «Texas Instruments» в форме как госзаказа, так и компенсации повышенных затрат на научно-технические работы.

Таким образом, обобщая мировой опыт налогового стимулирования инновационной деятельности можно выделить такие виды льгот:

1. Инвестиционный налоговый кредит;
2. Снижение налоговых ставок для субъектов инновационной деятельности;
3. Установление необлагаемого минимума объектов налогообложения.

Практически во всех развитых странах инновационные предприятия могут уменьшить свою налоговую базу на сумму затрат, установленных законодательством. По оценкам специалистов «Организации Экономического Развития и Сотрудничества» в будущем, количество стран, которые будут предоставлять налоговые льготы для инновационной деятельности, значительно увеличатся, одновременно возрастут и размеры льгот.

Лидерами по установлению налоговых льгот являются США и Япония. В национальных инновационных системах этих стран значительную часть составляют большие корпорации, для которых характерен определенный уровень инновационных затрат. Соответственно и государственная политика направлена на налоговое стимулирование развития инновационной деятельности [2, с.83].

Для сравнительного анализа уровня налогового стимулирования инновационной деятельности в ОЭСР используют показатель предельной нагрузки на единицу затрат на научно-техническую работу. Чем меньше величина предельной налоговой нагрузки, тем более благоприятным является режим налогообложения. Наименьшую величину предельного показателя демонстрируют Испания, Канада, Чехия, Франция, Япония.

Сравнивая опыт зарубежных стран и Украины по вопросу налогового стимулирования инновационной деятельности, механизма предоставления льгот субъектам деятельности прослеживаются значительные отличия.

Во-первых, в промышленно развитых странах предприятие получает право воспользоваться налоговыми льготами после осуществления затрат на научно-техническую работу, в Украине в соответствии с Законом

«Об инновационной деятельности» предусматривается предоставление льгот тем предприятиям, которые имеют свидетельство о государственной регистрации инновационного проекта, в размере 50% НДС и 50% налога на прибыль. Во-вторых, величина налоговых льгот, которые предоставляются в развитых странах, является существенной для субъектов инновационной деятельности. Также за границей существует система контроля целевого использования средств инвестиционного налогового кредита.

Для введения в Украине налогового стимулирования инновационной деятельности необходимо ввести четкие правила формирования валовых затрат и наладить четкую эффективную систему по борьбе с «минимизацией» предприятиями прибыли, которая подлежит налогообложению [2, с.85-86]. Т.е. необходимо введение четких правил формирования валовых затрат, которые позволят предотвратить реализацию разных схем по уходу от уплаты налогов.

Необходимым условием является также разработка и утверждением Министерства финансов Украины положения «о затратах на научные исследования, конструкторские разработки и экспериментальные работы».

В этом положении должен быть определен перечень квалифицированных затрат, которые учитываются при вычислении суммы налогового списания и инвестиционного налогового кредита, установлен порядок их учета.

Важным условием по введению налоговых льгот является разработка нормативно-правового обеспечения затрат на проведения научно-технической деятельности, приведение перечня затрат, которые могут быть списаны на себестоимость, налаживание контроля за инновационными предприятиями, установление оптимальных размеров и периода предоставления налогового кредита.

Литература:

1. Закон Украины «Об инновационной деятельности» №36, 2002 (с последующими изменениями и дополнениями), ст.266.
2. Журнал «Фінанси України» №5, с.78.
3. Климко Г.Н., Нестеренко В.П., Канищенко Л.О., Чухно А.А. Основы экономической теории: политэкономический аспект: Учебн. для студ. экон. спец. высших завед. образов. - 2. изд., передел. и доп. – К.: Вища школа, 1999. – 743 с.
4. Журнал «Фінанси України» № 10 (167) октябрь 2010, с.116.

ТАРГЕТУВАННЯ ІНФЛЯЦІЇ

Забезпечення стабільності грошової одиниці слугує важливою передумовою економічного розвитку будь-якої країни. Тому згідно з Конституцією України та Законом України “Про Національний Банк” основною функцією НБУ є забезпечення стабільності грошової одиниці. Проте статистичні данні свідчать, що індекс споживчих цін (ІСЦ) як основний індикатор інфляції в Україні суттєво коливається і значно перевищує аналогічні показники країн Європи. Так наприклад інфляція в Україні за 12 міс. 2010 р., у порівнянні с аналогічним періодом 2009 р., склала 9,4%.(1), а в країнах ЄС в середньому за 2010 рік інфляція рівнялася 2,6% (2).

Як свідчить міжнародний досвід, для забезпечення стабільності грошової одиниці найуспішнішою монетарною стратегією є інфляційне таргетування (ІТ). Дослідження необхідних передумов та наслідків запровадження режиму ІТ в Україні присвячені праці таких економістів, як О. Петрик, А. Гриценко, Т. Кричевська, та ін. Однак, незважаючи на це, ще залишається ряд питань, які не отримали вирішення. Тому метою цієї статті є подальше дослідження даної проблеми, оцінка світового досвіду таргетування інфляції та виявлення можливостей його використання в Україні.

На сучасному етапі основною формою управління інфляцією в Україні є індикативне прогнозування. В основних засадах грошово-кредитної політики (ГКП) на кожен рік встановлюються такі експліцитні цілі, як інфляція, грошова база, грошова маса та валютний курс. Проте жоден з цих прогнозних показників не має статусу публічно оголошеної цілі з відповідним зобов'язанням НБУ щодо її досягнення. Тому не випадково, що фактичні монетарні показники суттєво відхиляються від прогнозних величин.

Сьогодні Україна поступово відмовляється від існуючого режиму таргетування обмінного курсу, що проголошено в основних засадах ГКП на 2010 рік: “Застосування гнучких механізмів курсоутворення матиме наслідком поступову втрату обмінним курсом статусу якоря грошово-кредитної політики”. У цьому зв'язку особливої актуальності набуває питання, пов'язані з впровадженням в Україні режиму інфляційного таргетування. Так, поглибленого вивчення вимагають характеристики номінального “якоря” режиму ІТ – загального рівня цін. Останній пов'язаний з відомою нерівномірністю у динаміці цінних індексів і, за необхідністю, має враховуватися при формуванні кількісних засад нового монетарного режиму. (3, с. 21-22).

Насамперед слід враховувати, що Україна є перехідною економікою з високою інфляцією. За цих умов впровадження ІТ має передбачати проходження двох етапів:

- етап дезінфляції, спрямований на зниження інфляції до оптимального рівня

- етап цінової стабільності, метою якого є утримання інфляції на оптимальному рівні в майбутньому.

Досвід країн, які запровадили ІТ в умовах високої інфляції, свідчить, що на першому етапі ІТ центральний банк встановлює інфляційні цілі, що відповідають побудованому дезінфляційному тренду, згідно з яким центральний банк знижує цільовий показник інфляції протягом певного перехідного періоду до оптимального рівня. Але для зниження інфляції лише запровадження режиму ІТ недостатньо, важливо перш за все забезпечити підвищення рівня керованості інфляційним процесом шляхом проведення необхідних змін у соціальній, економічній, фінансовій та інших сферах вітчизняної економіки. З огляду на це тривалість цього етапу буде залежати не тільки від поточного рівня інфляції та готовності суспільства і влади реалізовувати стратегію ІТ, але й від майбутніх змін в економіці. (6, с. 10).

Так, Чілі, яка теж мала негативний досвід гіперінфляції, запровадила режим ІТ у 1991 році, коли інфляція становила 28% на рік. Протягом перехідного періоду, який супроводжувався низкою економічних та соціальних реформ і тривав десять років, інфляцію було знижено до 3%. Починаючи з 2002 року в Чілі повністю перейшли до повного ІТ з цільовим діапазоном 2-4%. У Польщі перехідний період тривав шість років. За цей час було успішно проведено економічні реформи, що дозволило знизити інфляцію з 11,7 до 1,5-3,5%. При цьому ВВП у цих країнах зростав щороку в середньому на 6 і 5% відповідно. (5, с. 4).

Слід зазначити, що на етапі дезінфляції особливої уваги потребує підтримка економічних втрат від застосування жорстких монетарних заходів. Тому збільшення реального ВВП повинно бути додатковою ціллю центрального банку на обох етапах ІТ. Це означає, що центральний банк має задовольнити потреби зростаючої економіки у грошовій масі, але в межах, узгоджених з інфляційною ціллю.

Після досягнення бажаного рівня інфляції стає можливим перехід до наступного етапу ІТ – етапу цінової стабільності. На цьому етапі всі зусилля центрального банку мають спрямовуватися на підтримання інфляції на оптимальному рівні. Як показує світовий досвід, оптимальний рівень інфляції для розвинутої економіки є вищим за нуль, але не перевищує 3%.

У світовій практиці відомі такі форми інфляційного таргетування:

- залежно від гнучкості: точкове, точкове з діапазоном відхилень, діапазонне з визначенням центральної точки та без визначення;
- залежно від горизонту встановлення: короткострокове (1 рік), середньострокове (2-3 роки), довгострокове (більше 3 років), з невизначеним горизонтом;
- залежно від початкових умов впровадження: повне, вибіркоче, спрощене, суворе, гнучке;
- залежно від комбінації органів державного управління, що приймають рішення про оголошення рівня інфляції: уряд в співпраці з центральним банком або центральний банк в співпраці з урядом;
- залежно від можливості відхилення від встановлення цілі: безумовне або з визначеними умовами. (6, с. 10-11). Слід зазначити, що та чи інша форма ІТ обирається для кожної окремої країни виходячи з її конкретних економічних

умов. З огляду на те, що українській економіці притаманна досить висока вразливість до зовнішніх шоків, низький рівень довіри суспільства до НБУ та обмеження можливості останнього щодо ефективного використання монетарних інструментів, перехід до ІТ слід почати із запровадження гнучкої ІТ. Це передбачає встановлення широких інфляційних цілей (тобто з діапазоном коливань), та проходження перехідного етапу, що включає здійснення економічних змін. Саме з такої форми ІТ починали більшість країн з перехідною економікою перш ніж перейти до повноцінного таргетування інфляції.

Одним з найважливіших питань, яке слід з'ясувати при запровадженні ІТ, є вибір показника інфляції. Найбільш поширеним у світі об'єктом таргетування є індекс споживчих сил (ІСЦ). Деякі країни таргетують показник базової або чистої інфляції, який розраховується на основі ІСЦ шляхом вилучення із споживчого кошика певних компонентів, що є чутливими до шоків пропозиції і мають немонетарний характер (наприклад, паливо та продукти харчування, процентні платежі за іпотечними кредитами).

Перевагою ІСЦ як цільового орієнтира є його зрозумілість громадськості, адже він найкраще відображає зміни вартості життя. В той же час перевагою базової інфляції є те, що вона повністю підконтрольна центральному банку, оскільки формується під дією монетарних чинників, і тому її досягнення є більш імовірним.

Слід звернути увагу, що особливістю ІСЦ як показника інфляції є те, що серед його чинників є такі, що цілком або частково контролюються державою (регулюються та прогнозуються), і такі, що знаходяться поза межами її контролю. Це зумовлює можливість поділу факторів інфляції за рівнем керованості інфляційним процесом з боку держави на такі групи:

- інфляційні (ціни на товари та послуги, що встановлюються адміністративно);
- монетарні (різні шляхи грошової емісії);
- сезонні;
- імпорتنі (ціни на імпортовану сировину та енергоресурси, валютний курс);
- витратні (чинники, що впливають на середні витрати виробництва продукції).

Природно, що в процесі таргетування інфляції держава (Уряд і НБУ) може відповідати лише за ту частину інфляції, яка викликається факторами, що перебувають у межах її контрольної функції. Тому таргетувати інфляцію необхідно лише в тій частині, в якій вона контролюється державою. До повністю контрольованих факторів, за наведеною класифікацією, належать адміністративні та монетарні, до частково контрольованих – сезонні та імпортовані (в тій частині, в якій вони підлягають передбаченню). Решта факторів, зокрема, непередбачувані сезонні та імпортовані, а також витратні, не є керованими ані з боку НБУ, а ні з боку Уряду. (4, с. 55-56)

Таким чином, обрання цільовим показником контрольованої інфляції з оголошенням умов можливого відхилення від поставленої цілі, з одного боку є реалістичною та достатньо гнучкою ціллю для влади, а з іншого – зрозумілою і звичною для населення, оскільки фактично інфляційним орієнтиром слугує ІСЦ.

Іншою проблемою ІТ є визначення ступеня гнучкості інфляційного орієнтиру. Цільовий показник інфляції може бути точковим або мати певний діапазон коливань. У першому випадку орієнтир є чітко визначеним, у другому ж імовірність досягнення цільового показника є вищою. На думку західних економістів, оптимальним є встановлення меж коливань цінового орієнтиру в 1%. Це забезпечує певну гнучкість у протидії неочікуваним короткостроковим факторам. Проте, на етапі дезінфляції, коли існують значні труднощі контролю інфляції, доцільно встановлювати трохи ширший діапазон відхилень, ніж це рекомендовано для країн, які таргетують низьку та стабільну інфляції. Досвід країн свідчить, що у подальшому легше звузити діапазон, ніж його розширити.

Наступне, що потребує визначення – це тривалість часового періоду, на який встановлюється інфляційна ціль. Оптимальний горизонт ІТ є неоднаковим для різних країн і в різні періоди, він залежить від ряду факторів. Серед них важливе місце має лаг (часова затримка) впливу грошової маси на інфляцію. З метою ефективного використання цього інструмента монетарної політики горизонт ІТ має враховувати цей фактор. Це означає, що горизонт ІТ має бути не меншим, ніж лаг грошової маси. Відомо, що він коливається в різних країнах від декількох місяців до декількох років. Так, в Україні цей лаг становить 6-9 місяців, що дозволяє встановлювати інфляційні цілі як на короткостроковий, так і на середньостроковий періоди.

Оптимальний горизонт таргетування також залежить від того, використовується ІТ як дезінфляційна стратегія чи як стратегія утримання темпів інфляції на оптимальному рівні. Деякі країни, що здійснюють таргетування інфляції в два етапи, спочатку на період дезінфляції встановлюють цілі щороку, а після досягнення бажаного рівня інфляції переходять до цілей на середньострокову перспективу (Чілі, Південна Корея). Інші країни відразу встановили довгострокову інфляційну ціль (Австралія – 2-3%, Південна Африка – 3-5%). (6, с. 12)

Спробу вирішити проблему кількісного визначення оптимального рівня інфляції здійснили вітчизняні науковці О. Петрик та С. Ніколайчук. Вони запропонували обчислювати оптимальний рівень інфляції для довгострокового періоду як суму двох компонентів: 1) інфляції товарів, що продаються за кордоном; 2) зміни відносних цін (товари, що продаються, до товарів, що не продаються). При цьому до товарів, що продаються, належать ті, для яких частка імпорту в товарообороті становить понад 30% (4, с. 48-49)

Згідно з даною пропозицією, концептуальною основою довгострокового оптимального рівня інфляції в Україні має бути орієнтація на рівень інфляції в Єврозоні. Використовуючи певну систему трендових розрахунків та порівнянь і враховуючи необхідність запобігання зниження номінальної ставки процента до нульового рівня, автори цієї пропозиції доходять висновку, що довгостроковий оптимальний рівень інфляції для України має становити приблизно 4%. У коротко – і середньостроковими періодах оптимальний рівень інфляції, на їх думку, може відхилятися від довгострокового оптимуму.

Варто відзначити, що значно поширеною є думка про те, що оптимальною може бути лише позитивно низька інфляція в межах 2-3%, оскільки нульовий і високий її рівні справляють негативний вплив на зростання виробництва та добробут населення. Наведений підхід спирається на спрощене уявлення про

оптимальний рівень інфляції, в основі якого лежить принцип “чим нижче, тим краще”. Насправді оптимальний, тобто найкращий, рівень інфляції є не абсолютною, а відносною величиною. Такий висновок випливає з аксіоматичного положення, згідно з яким досягнення бажаного рівня інфляції слугує не самоціллю монетарної політики, а передумовою досягнення більш високої мети економічної політики – зростання ВВП. Це означає, що поняття “оптимальний рівень інфляції” не завжди може збігатися з поняттям “низький рівень”. Якщо, наприклад, за інфляції на рівні 2% приріст ВВП становить 1%, а за інфляції на рівні 4% він сягає 7%, то перевагу слід віддати інфляції на рівні 4%, оскільки за останньої інфляційної ситуації створюються кращі умови для зростання економіки.

(4, с. 49)

Вивчення світового досвіду застосування ІТ, його можливих наслідків для економістів в цілому дає підстави вважати, що запровадження цього режиму в Україні дозволить і нашій економіці в перспективі отримати вагомні переваги. Поряд із цим перехід до ІТ пов’язаний і з деякими ризиками з огляду на сучасні економічні умови в Україні. Проаналізуємо *переваги та ризики запровадження ІТ в Україні* у таблиці: (6, с. 13)

Переваги	Ризики
Забезпечення чіткого і зрозумілого орієнтиру для суспільства	Ускладнення досягнення інфляційної цілі в умовах необхідності збереження контролю за валютним курсом
Збільшення прозорості політики НБУ й Уряду та посилення їх відповідальності	Зменшення ефективності застосування грошової маси як інструменту монетарної політики внаслідок все ще суттєвого рівня доларизації економіки
Підвищення рівня довіри суспільства до політики НБУ й Уряду та зменшення інфляційних очікувань	Ускладнення контролю за інфляцією у зв’язку з вразливістю економіки до зовнішніх шоків та непередбачуваністю останніх
Законодавче закріплення спільної відповідальності НБУ й Уряду за досягнення інфляційної цілі, що підвищує ефективність управління інфляцією.	Обмеженні можливості НБУ у використанні такого інструменту монетарної політики як проведення операцій на відкритому ринку внаслідок нерозвиненості ринку державних цінних паперів
Висока гнучкість у виборі інструментів монетарної політики та відсутність суперечностей між цілями монетарної політики	Незвичній вплив облікової ставки НБУ на економічні процеси
Створення передбачуваних умов для здійснення господарської діяльності, що є важливою передумовою економічного зростання	Існування достатньо тривалих лагів монетарної політики, що зменшує оперативність такого інструменту як грошова маса

Важливо зазначити, що наявність ризиків притаманна будь-якій економіці, незалежно від обраного монетарного режиму. Насамперед це пов’язано із відкритістю сучасних економік, в тому числі і України, що робить їх вразливими до зовнішніх шоків. Також це відноситься і до об’єктивно існуючих лагів монетарної політики. Разом із тим не всі вищезазначені ризики є такими, що не можуть бути усунені у майбутньому. Більшість з них є характерними саме для

перехідного стану вітчизняної економіки, на якому ще не створені всі необхідні передумови для застосування ІТ. Тому в процесі їх створення протягом першого етапу ІТ в Україні будуть поступово зменшуватися ризики і переважати позитивні моменти, пов'язані із запровадженням цього режиму.

Отже, можна зробити наступні висновки: об'єктом таргетування інфляції має бути контрольована інфляція на базі ІСЦ, тобто такий рівень інфляції, який регулюється або прогнозується державою. Застосування режиму ІТ в Україні дозволить підтримувати інфляцію на низькому і стабільному рівні, що є передумовою високих темпів економічного зростання. А раціональним горизонтом таргетування інфляції має бути середньостроковий період з необхідною передумовою його дотримання – запровадженням в Україні на середньостроковий період державної програми розвитку економіки та державного бюджету.

Література:

1. <http://www.rbc.ua/rus/top/show/inflyatsiya-v-ukraine-v-fevrале-s-g-zamedlilas-do-0-9--05032011113600>
2. <http://www.rosbalt.ru/business/2011/01/26/812636.html>
3. Інфляційне таргетування за умови асиметрії загального рівня цін // Фінанси України – 2010, №10
4. Інфляційне таргетування: проблеми та перспективи його запровадження в Україні // Економіка України - 2008, №7
5. Інфляція в Україні: проблеми, ризики, перспективи // Вісник НБУ – 2007 - №3
6. Таргетування інфляції: світовий досвід та можливості застосування в Україні // Формування ринкових відносин в Україні – 2008, №1

ПОЛИТИКА ЗАНЯТОСТИ И ЕЕ ВЛИЯНИЕ НА РЫНОК ТРУДА

Осуществляемый в Украине в настоящее время переход к рыночным отношениям связан с большими трудностями, возникновением многих социально-экономических проблем. Одна из них – проблема занятости, которая неразрывно связана с людьми, их производственной деятельностью.

Существуют некоторые проблемы, связанные с регулированием занятости и обеспечения социальной защиты населения. Особенно важно выделить нестабильность на рынке труда и невозможность охватить социальной защитой все слои населения, обусловленные отсутствием нормативно-законодательной базы и прочими трудностями, которые накопились в нашем государстве, формирующегося в зарождающихся рыночных отношениях и коррупцией в обществе, которая усугубилась кризисом государственной власти.

Массовая бедность и социальная незащищенность широких слоев населения – наша действительность. Проблема занятости представляет собой макроэкономическую проблему, оказывающую наиболее прямое и сильное воздействие на каждого человека. Потеря работы для большинства людей означает снижение жизненного уровня и наносит серьезную психологическую травму. Поэтому неудивительно, что проблема безработицы в Украине часто является предметом политических дискуссий.

Занятость – это деятельность граждан, связанная с удовлетворением личных и общественных потребностей и такая, что, как правило, приносит им доход в денежной или другой форме. [1].

Занятость населения реализуется через конкретные формы включения работника в экономическую систему. Существует три основных категории занятых:

1. Работники, которые работают по найму и получают зарплату. (Первый сектор)
2. Самозанятые работники или предприниматели. (Второй сектор)
3. Неоплачиваемые работники семейных хозяйств. (Третий сектор)

Различают два основных вида занятости: полную и неполную.

Полная занятость – это деятельность в течение полного рабочего дня (недели, сезона), приносящая доход в нормальных для данного региона размерах.

Неполная занятость – это занятость определенного лица либо в течение неполного рабочего времени, либо с неполной оплатой, либо с неполной эффективностью. Выделяют видимую и невидимую формы неполной занятости.

В стране ускоряется старение нации, численность и удельный вес населения в возрасте моложе трудоспособного (основной источник пополнения трудовых ресурсов) сократился с 10,9 млн. человек в 1993 году до 6,4 млн. человек в 2010 году (с 21% до 14,1%). [2].

Это приводит к необратимым изменениям в профессиональном составе трудовых ресурсов: людям в зрелом возрасте труднее сменить квалификацию, – словом, снижается мобильность трудовых ресурсов. Уже сегодня в ряде территорий Центральной и Западной Украины доля лиц пожилого возраста больше 30-40% и имеет тенденцию к росту

Одной из глубинных причин роста безработицы становится усиливающаяся дифференциация населения по доходам. Элитные слои населения, в пользу которых перераспределяется сегодня национальный доход, не могут сформировать мощного спроса на предметы массового потребления отечественного производства, что способствует его стагнации и, как следствие, безработице.

Недостаточный уровень реформирования трудовой сферы, что приводит к неэффективной занятости и проявляется в концентрации рабочей силы на убыточных предприятиях; значительные масштабы недоиспользования рабочего времени занятых, низкая эффективность труда и недостаточный уровень ее оплаты, снижение части работающих в высокотехнологических и наукоемких видах деятельности, отсутствие связи между трудовым вкладом и доходами работников.

Миграционные потоки из Украины формируются за счет наиболее мобильной части экономически активного и неактивного населения, в составе которой находятся в основном мужчины возрастом от 25 до 50 лет и женщин от 20-40 лет. В большинстве случаев из-за ограниченности возможности получить высокооплачиваемую работу, указанные категории часто находятся в состоянии вынужденной неполной занятости, на низкооплачиваемых работах с постоянными задержками заработной платы.

Отечественная регистрация не охватывает даже всю легальную эмиграцию, а оценить реальные её масштабы почти невозможно.

Например, по экспертным данным в России находится свыше 2 млн. украинцев (официальное количество – 169 тыс.), Италии – 500 тыс. (195 тыс. 412), Польше – свыше 450 тыс. (20 тыс.), Испании – 250 тыс. (52 тыс. 760), Португалии – 75 тыс. (44 тыс. 600), Чехии – 150 тыс. (51 тыс.), Греции – 75 тыс. (20 тыс.), Нидерландах – 40 тыс., Великобритании – около 70 тыс., США – около 500 тыс. [3]. Десятки тысяч украинцев находится в нелегальном положении у наших ближайших соседей Словакии, Чехии, Венгрии, Греции, Турции. Но самая большая диаспора трудовых эмигрантов из Украины находится в Российской Федерации. По оценкам экспертов там наших соотечественников работает от 2 до 3 млн. человек. В общем, в украинских официальных и неофициальных источниках называется цифра от 2 до 7 млн. человек. По оценкам специалистов наших рабочих за границей Украины – почти 4,5 млн. людей. Такое несоответствие не удивляет, так как большая часть (больше 80%) трудовых эмигрантов – это нелегалы.

Очевидно, что самые большие миграционные оттоки имеют место из регионов Западной Украины благодаря географическому положению и где самый высокий уровень официальной и скрытой безработицы. Например, по неофициальным данным за границей работают больше 200 тыс. жителей

Львовской области [4]. Вследствие высокой вынужденной трудовой миграции в области почти 19 тыс. детей разного возраста остались без одного из

родителя, а 4360 детей – без обоих родителей. Это так называемые социальные сироты – явление заразного характера для украинского общества. Родители привозят из заграницы заработанные деньги, но часто теряют самое дорогое: своих детей, свою семью.

Только в 1994-2001 эмигрировали за границу почти 90 тыс. граждан Украины с высшим образованием, 3838 научных работников, из них – 842 доктора и 2358 кандидата наук, треть из которых – перспективные молодые специалисты высшей квалификации возрастом до 40 лет. [5].

Для нашего государства это ощутимые потери. По оценкам экспертов они превышают 1 млрд.дол. США в год. Только в США украинские ученые уже запатентовали сотни открытий, полученных по результатам научных работ, сделанных в Украине. Понятно, что эти открытия для нашего государства потеряны навсегда. Специалисты согласны в том, что такая массовая «утечка» мозгов, если ее не остановить, содержит реальную угрозу национальной безопасности нашей страны.

В последние год-два наметилась тенденция к снижению количества докторов и кандидатов наук, которые уезжают за границу. Но расходы бюджета 2005 года для науки являются очень настораживающими. Так, из общей суммы, выделенной Министерству образования и науки Украины, 97% направлено на образование и только 3% – непосредственно на науку. Выводы экспертов являются однозначными: при таких условиях финансирования ведение фундаментальных исследований отечественными учеными будет малопродуктивным. Не исключено, что взгляды многих из них потянутся к богатым странам Европы и мира. Надо вспомнить выводы парламентских слушаний (13.05.2004) о высшем образовании в стране, на которых было сказано: на образование нужно 10%ВВП, на науку – 1,7% ВВП.

Именно поэтому первоочередными задачами уже новой власти в стране должна стать реализация взвешенной экономической политики, ориентированной на уменьшение уровня бедности и безработицы, повышение части оплаты труда в структуре реальных доходов населения. Необходимо стремиться к обеспечению стабильного роста национальной экономики и постепенного приближения доходов граждан Украины к уровню тех стран, где сейчас работают наши трудовые эмигранты.

И тогда исчезнет необходимость нашим соотечественникам искать лучшей судьбы за пределами собственной страны.

Литература:

1. Закон Украины «О занятости населения»
2. Государственный комитет статистики Украины. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Новости Украины <http://rus.newsru.ua>
4. Википедия <http://ru.wikipedia.org>
5. Научно-популярный журнал «Пропоганда» <http://propaganda-journal.net>